

Ar mes mokomės radikalizmo?

Dabar, 2006-ųjų pabaigoje, Lietuvos Seime susiklosto įdomi situacija: dešinieji, nuo pat kadencijos pradžios pasiskelbę opozicija, ... „remia“ kairiuosius. Ši Tėvynės sąjungos frakcijos parama 2006 metais 4 politinių jėgų iš naujo sudarytos koalicijos Vyriausybei turėtų atrodyti ...tarsi iškilų valstybininkų veiksmas: mažumos Vyriausybė neva reikalinga politinės pagalbos, kad galėtų priimti esminius sprendimus. Ši *parama* susilaukė įvairios kritikos – tiek Seime, tiek ir iš žiniasklaidos. Kita vertus, toji *parama*, pagrįsta susitarimais tarp opozicijos ir valdančiųjų, užtikrina parlamento pastovumą.

Vienus toks susitarimas baugina esą dėl to, jog konservatoriai vis glaudžiau derina politinius sprendimus su kairiųjų jėgomis. Kiti net ima pranašauti kairiųjų ir dešiniųjų „susiliejimą“ – mat tokie susitarimai gali atspindėti tam tikrų politinių vertybių niveliavimą ir sukelti abejonių, ar apskritai Lietuvos politikoje tebėra vadovujamasi ideologinėmis nuostatomis? Turime labai mažai šansų laimėti, jei imtume bent prognozuoti, kad socialdemokratai ir konservatoriai kada nors nueitų drauge. Priešingai: dabar jie – kaip priešybės – stiprėja. Protingi apžvalgininkai – ir skeptikai, ir optimistai – neižvelgs jokių *svarbių* politinių laidotuvių net ir labai panorėję: į politinės raidos šalikelę nuo pat šio amžiaus pradžios stumiami tik laikini, tarpinio susitarimo veikėjai (sau patiems jie būna herojai, nors iš tikrųjų – aukos). Taigi būtų galima net pabrėžti tam tikrą perspektyvą: būtent dabar dešinioji jėga – tiksliau, konservatoriai – radikalėja. Ji stiprėja dėl to, kad, parodydama įtaką, per 1 metus pasiūlė 3 lemtingus sprendimus, angažuodama į savo politinės kultūros sampratą socialdemokratus: atstatydino Seimo Pirmininką, vėliau paliko dirbti kitą Seimo Pirmininką, sudarė galimybę suformuoti ir patvirtinti svarbiausią kiekvienų metų įstatymą – valstybės biudžetą. Šiuo atveju konservatorių frakcijos vaid-

muo parlamentinės kontrolės aspektu (taigi ir konkrečioje – Valstybės saugumo departamento vadovų veiklos tyrimo byloje) neatskirtinas, bet tai nesuję su valdžios padalijimo raida.

Visi radikalūs sprendimai būna istoriniai: vieni pragaištingi, kiti – sustiprina politinės jėgos vaidmenį valstybės valdyme. Tačiau dera laiku atskirti šias dvi galimybes, nes priimant sprendimus politinės saviraiškos galimybės atrodo vienodai patrauklios ir plačios. Kriterijus tokiam istoriškumo vertinimui tėra vienintelis: ar tie sprendimai dera su parlamentinės demokratijos principais. Jei mūsų politikos šulai gebėtų mokytis iš XX amžiaus valstybinės istorijos pirmtakų ir jų paliktų pamokėlių, bet kuriuos radikalius sprendimus priimtų labai gerai pasverdami – kaip jie dera Seimų Lietuvos kontekste. Štai dėl ko yra įdomu paskaityti Artūro Svarausko tyrimą apie politinės dešinės raidą Lietuvoje XX amžiaus tarpukariu. Ten glūdi atsakymas, koks pavojus slėpė 1926 metais gruodžio 17 dieną pradėjus perversmą; jis iš esmės beveik visas Lietuvos politines partijas nukreipė į niekur¹, o galiausiai tenlink nuplaukė ir visas Valstybės laivas...

Norime iš istorijos – jos parlamentinio patyrimo – ištraukti kuo daugiau. Visiškai aišku, kad naujais dalykais, kurie būtini rimtai nagrinėti ir tirti, turi šiek tiek ataušti. O Seimų istorijos yra toks milžiniškas neatskleistas fragmentas – tiesiog reikalinga dalimis tą *svarbiausią* mūsų politinio patyrimo dalį lipdyti. Didžiausių rūpesčių čia kelia archyviniai dokumentai, kurių trūksta. Vis dėlto per dvejus pastaruosius metus mūsų redakcinės kolegijos aktyvumas davė gerų rezultatų: Seimų istorija politiniuose sluoksniuose tampa suvokiama kaip neatskeliama valstybės istorijos dalis – ir, beje, „geriausia“. Kai 2006 spalio 17 d. Seimo rūmuose apsilankė Jos Didenybė Elžbieta II, atsirado puiki proga atkreipti Jos ir mūsų politinių veikėjų dėmesį, kad Lietuvos Seimas turi ilgoką, irgi ne vieną šimtmetį trukusią istoriją. Šiuo atveju visiškai nesvarbios parlamentarizmo formos – svarbu jo turinys ir vaidmuo Lietuvos valstybėje. Apgailėtina, tiesa, tai, kad Karalienės vizito komentatoriai niekaip nesusigaudė, ką

¹ Perversmui ir III Seimui (1926–1927 m.) bus skiriama specialiai daugiau publikacijų kitame numeryje.

Viešnia apžiūrinėja Parlamento galerijoje: gal „nepriklausomybės kovų“ istorija, gal Lietuvos istorinių vaizdų paroda... Tai akivaizdžiai liudija, kad socialinė parlamentarizmo samprata Lietuvoje yra gan silpna – ir ne tik tarp politikos komentatorių; neabejotinai ir Prezidento rūmuose. Istorijos pateikimas ją turėtų stiprinti.

Antai socialdemokratai gali didžiulis pateikdami visuomenei leidinį apie savo parlamentarus². Neabejotinai knyga reikalinga viešos recenzijos – jos privalumams ir trūkumams atskleisti. Svarbiausia yra pastebėti: šitaip turi dirbti parlamentinės partijos. Taip yra suteikiamas pamatas pabrėžti ne tik savo istoriškumą, bet ir tradiciją. Tai ir puikus parlamentinės kultūros pavyzdys politinio raštingumo prasme. Netrukus turėtų pasirodyti Vilniaus pedagoginio universiteto magistro Liudo Subačiaus monografija apie Feliciją Bortkevičienę³. O mūsų numeryje skelbdami autoriaus straipsnį apie įžymią XX amžiaus pradžios Lietuvos visuomenės veikėją, tarsi anonsuojame šią knygą ir sudarome galimybę paskatinti jaunus istorikus gilintis į valstybininkų biografijas.

Apie kai kurias istorines asmenybes – kaip dažnai galime pagalvoti – žinome „pakankamai“, kad įvertintume jų vaidmenį lemtingais Lietuvai laikotarpiais. Tai iš tikrųjų sąlyginis apibūdinimas – „pakankamai“. Kuo daugiau žinome apie įtakingu tampančio veikėjo ryšius, požiūrius, susitarimus ir norus, tuo geriau atsiskleidžia valstybės lemties vaizdas. Juk mes žvelgiame į asmenis, kurie praeityje sudarė kultūrinį ir politinį elitą! Taigi skelbiame Mindaugo Tamošaičio straipsnį apie Vinco Krėvės-Mickevičiaus suartėjimą su tautininkais. Pasak autoriaus, rašytojas turėjo ambicijų būti politikoje, tačiau susimąstykime: ar tos ambicijos buvo pamatuotos ir nuosekliai realizuojamos? Šitaip V. Krėvė papildė kitų Lietuvos intelektualų, norėjusių daryti įtaką valstybei, portretų galeriją. Labai svarbu suvokti, ar tie intelektualai susigaudė, ką reiškia parlamentarizmas. Tai svarbu ir dabar.

² *Socialdemokratai Lietuvos Respublikos seimuose*. Vilnius, 2006, – 716 p.

³ Iki šiol buvo žinomas vienintelis išsamesnis šios politikės aprašymas: Būtėnas, J. *Gyvenusi kitiems*. Kaunas, 1993.

Intelektualiojo kultūros elito atstovus Seimas dažnai kviečia į pagrindinę įstatymų leidybos salę. Jiems įstatymų leidėjai suteikia išskirtinę teisę – pasisakyti svarbiausioje valstybės vietoje. Taip dažnai, jog panorėjus susisteminti tų „kvietimų“ tikslus ir turinį, tektų sudaryti ilgą sąrašą asmenų, kalbėjusių iškilminguose Lietuvos Respublikos parlamento posėdžiuose. Buvo ir toliau būna rengiami posėdžiai, skirti svarbioms valstybės sukaktims arba asmenybėms paminėti. Kodėl prašoma pasakyti tuose posėdžiuose kalbas iškilių, profesionalumo prasme patyrusių ir nusipelnusių atitinkamose srityse visuomenės narių? Taip valstybė pagerbia įvykius ir svarbius žmones. Taip sudaroma prielaida iš pagrindinės valstybės salės *išgirsti* priežastis – kodėl pagerbiame savo praeitį ir kokių turime nubrėžti įžvalgų, kad tikrai minėjimai būtų prasmingi? Tereikėjo pasirinkti vieną iškilmingą posėdį ir pasvarstyti – ar politinis elitas turi reaguoti į tokias kalbas. O jeigu ne – tai kodėl šis ritualas atliekamas? Manau, čia atsakymą suformuluoti nesudėtinga, bet pirma siūlau perskaityti straipsnį apie iškilmingų kalbų sakymo prasmę Seime.

„Parlamento studijos“ nacionalinio parlamentarizmo paveldą vertina kaip neatsiejamą šimtmečių raidoje nuo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) – tikriausiai tai buvo galima suprasti iš anksčiau publikuotų straipsnių. Dabar skelbiame baltarusių mokslininko Andrejaus Januškevičiaus tyrimą apie LDK Seimo vaidmenį Livonijos karo laikotarpiu (1558–1570 m.). Įdomu pastebėti ir šaltinius, kuriais autorius naudojosi, atskleidamas vieną Didžiosios Kunigaikštystės parlamentarizmo laikotarpį.

Andrius Vaišnys